

**Föreläsningar vid
Stockholms
högskola, VT 1893
: L 40:89 A /**

Rydberg, Viktor,

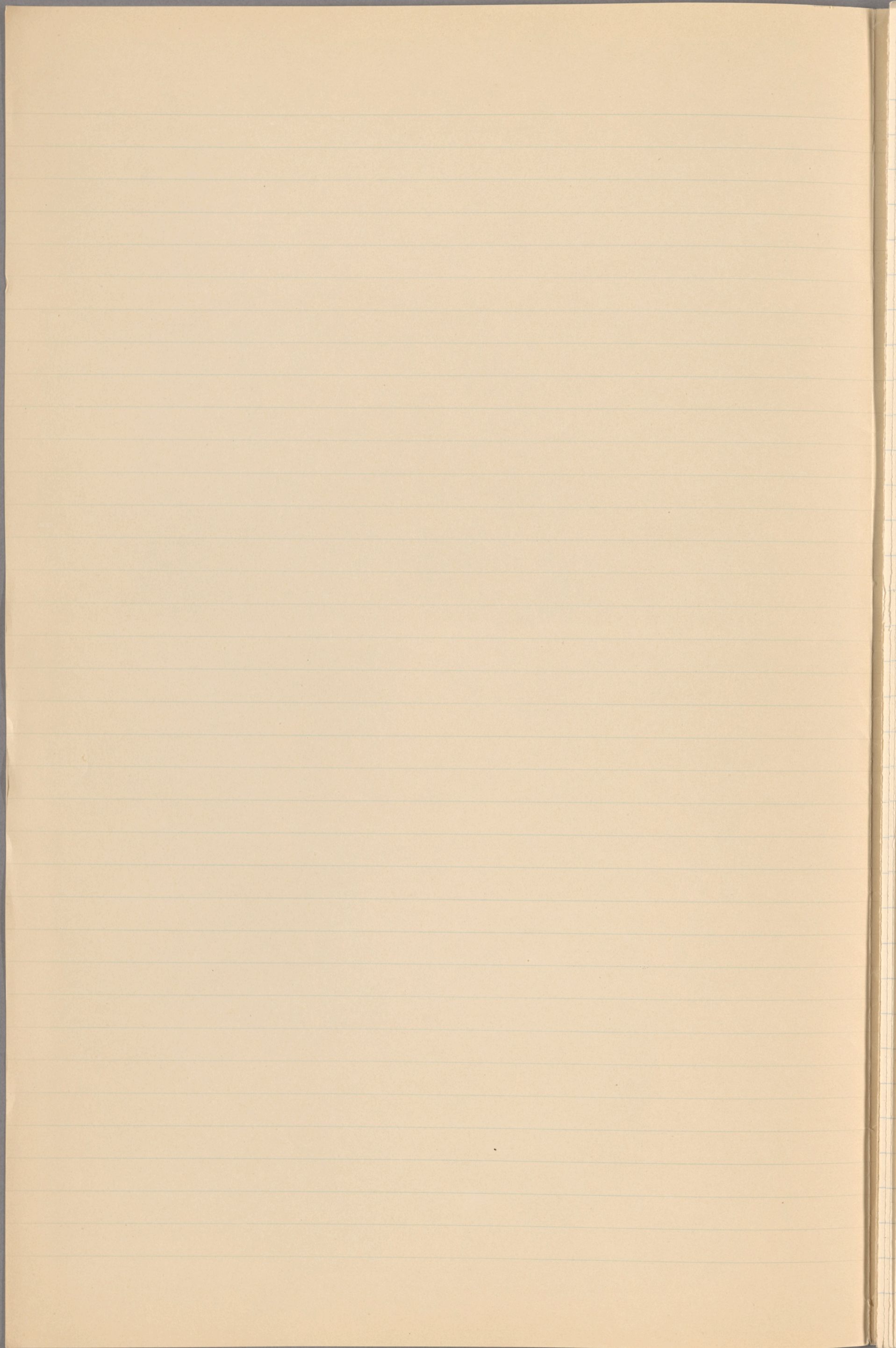
HS L 40:89 A

National Library
of Sweden

N° 10

7/3 1893

7/3. 93.

N: 250. Äfven då han skildrar ett världskansoner, och inom värld-
~~hus~~ ^{hus} väggarna ett älskande par, gör han det så, att scenen, s. framställes,
 icke leder tankarne till denna värld's vrängvidor. ~~Att~~ Taflor, som
 vi här se i afbild. i måleri i Dreidnerygalleriet, visar oss bredvid
 den glädlyfte mannen en ung kvinna med drömande allvarligt utseende.
 Gleset, s. han höjer, är icke i en lättvindig mans hand, och då han ser
 Wall Finnes det ^{egens} är det som skålen han förmär åt en profet samman-
 lefnad intill lifvets slut.

Tre afbildningar af taflor af ^{läsa} eltsu finnes här på bordet. Vårt
 nationalmuseum har på taflor af hvar, Stockholms högskolas samling på
 Helsingborg en, som kallas "besöket hos alkenisten."

7/3.93.

Jag kommer nu till en målare, ^{man} ~~hvars~~ ^{som} minne under många släktled har varit alldeles ~~för~~ glömd, men hvars namn i yngre tid blifvit framdraget ur förgätenhetens mörker, för att intaga ^{af de mest} en framstående plats i firteckningen öfver Hollands många minnesvärde målare. Det är nämligen ^{eller rättare Jan Vermeer} Jan van der Meer van Delft. Men efterletan ^{det} ~~honom~~ förgäpes i Kuglers på 1840-talet utgifna Konsthistoria. Kugler omtalar visserligen en Jan van der Meer, men det är en annan man, en djärnmålare.

Det är två fransmän, Theophile Thoré och Henry Havard, ^{som} i främsta rummet ~~de~~ äro tillkommer att ha återgivit ^{Vermeer} Jan van der Meer & Delft ~~det~~ ^{at} ~~rum~~ ^{konsthistorien} och ställt honom på den plats, som där tillkommer honom.

I en afhandling, s. utkom för 4 år sedan, uttalar Henry Havard sin förvåning öfver den nästan otroliga mängd af konstnärer, hilkas namn och personer blifvit inköjda i glömska, ehuru de på sin tid voro värderade af sina medbröder, ärade af sina samtida, uppkattade, anlitade och med utmärkelser hedrade af furstar och konungar. Det är vid befärdet i gamla arkiven, i furstas, ständers och staters räkenskapsböcker, i akademiers och korporationers listor och protokoll man gör denna upptäckt, så nedslående för dem, som på grund af icke blott stundens, utan ett helt lifs ryktbarhet hyra, det hopp, att deras minne skall, för att tala med romerskalden, ~~vara~~ bättre än bronsstatyer trotta tidens förhävande makt. ~~ett~~

Det ligger i sakens natur, att ^{mycket, som} häfdatkonstnärerna, väcker uppmärksamhet för dagen, ^{mycket, s.} har ett värdtfullt lokalt intresse, skall ^{en rikt} ~~tommas~~ af historien obeaktadt. Men särskildt konsthistorien har hitill dags vint sig ha ett kort minne. De skrifter af Gushon kartar in i det föflutna, stannar blott på ett mycket begränsadt utfaf af särdeles gynnade personligheter; de andra försämnas i en skugga, s. ³ tatar allt mer ö fördjupas med hvarje år, som går.

Men dessa förgätne konstnärers verk - skulle icke ~~de~~ kunna vitna inför eftervärlden om dem och återkänka dem det lif på häfdernas blad, som ^{eller be} ovärderlighet och kanske modervärlingar i ^{eller bedragares spekulationer} smaktens värld, beröfat dem? Ja väl, det är de, de bevarade, konstverken, som göra det, när vi tiker; men det sker endast i

7/3.93.

Jag kommer nu till en ~~konst~~
rika skifter

~~konst~~
^{malare}

h som i våra dagars konsthistoria

undantagsfulla Målningar med dessa färgrika ^{Konstnärers} mästares signaturer, firsvurna mer och mer ur cirkulationen. En känd mästares signatur på en tafla är en mäktig talisman, s. skyddar mot förtörelse, om ej af annat skäl så därför, att signaturen tillförsäkrar taflan ett värde på Konstmarknaden. Den skyddar också till en tid mot s. k. restaureringer. Men en tafla, hvass mästare icke längre är känd och uppskattad, saknar dess firmamärke. Hon kan när om helt bli rof för vandalismen, eller om hennes förtjänster äro så uppenbara, att de ovillkorligt falla en Konstfröfaren person i ögonen, så får hon byta om etikett. Det finns då alltid någon spekulant, som oberojer, att hon får gå under en annan, ^{en} känd och eftersökt Konstnärers namn, och har sett hon, försedd med ett vidant, hämnat i ett museum eller en privat Konstsamling, är det icke lätt att på det namnet utplånadt och ersatt ^{Så han fullt varit med målningar af J. v. d. Meer i Delft, hvilka sig så i samma som mästaren af G. de Hooch, och andra kända konstnärer} med det rätta, i fall det rätta någonsin uppträder.

Det är på vidant sätt, anmärker Havard, s. prouingspekulationer systematiskt plundrat i plundrar vissa Konstnärer på den ära, s. tillkommer dem, i det man tillskriper dem verk en lycklige rival. Det är på vidant sätt en mansmilde, som ett hundratal talangfulla Konstnärer kan på ^{lata} femtio års afstånd se ut, som den ett endast ^{Knappe} ett tiugotal, ^{van} den nämligen, s. utan afbrott blifvit uppskattade af Konstvännen och kända af allmänheten.

Allan tröstar sig härifrån vanligen med det outtagande, att de Konstnärer, hvilkas namn ö alster firsvunnit, ej förtjänat bättre öde. Detta kan i många fall vara riktigt, äpra i de fall, där arkivförkningar ådagalägga, att de varit berömda i uppburna af sin samtid, ty berömmet kan ha berott på en modemedel, och kändt är, att modemedlingen är den störste Konstdomare i världen i påga om verk, s. hafva anspråk på varaktigt värde. Det gäller om modekonstnärer hvad s. gäller om krinolinen och turnyren. Först allmän hyllning, därför att det ni skall vara; därefter ^{allmän} deras förkastelse därför att ni skall vara. Den skillnad, s. här kan råda, kommer icke modekonstnären, utan krinolinen och turnyren till godo, ty dess upptagas åtminstone i Konstens historien, medan den firsvunnne förgäper ser sig om efter en tillflykt.

Men därmed är icke sagt, att alla Konstnärer, s. blifvit glömda,

7/3. 93.

firtioat glömmas. Berois härpå är, att det någon gång kan hända, att ett mästerverk helt plögligt och oväntadt upptäckes, hvilket knötes sig till ett firgädet namn, namnet på en konstnär, s., om han ej varit ett mirakel, dock varit en stor talang.

Detta är händelsen med Johannes Vermeer, namera i ^{vermieren} Konsthistorien omtalad ^{detta namn eller} under namnet Jan v. d. Meer i Delft, en skicklig och dugande mästare, s. i 2 århundraden varit ^{värdigt} firgädet i fullständig glömska.

Den s. egentligen upptäckte honom var den franske konstkritikern Theophile Thore', mest känd under sin journalistiska typen Bürger. Det behöfdes nämligen en så originell, en så hängifven, en så entusiastisk och optimistisk natur som denne Thore', för att ^{efter att} ~~göra en så~~ ha gjort en sådan upptäckt, och när gör den fruktbaraste för Konsthistorien. Frankrikes Konst her för spijt, till som Hollands, ~~den~~ Theoph. Thore' att tacka för mycket. Det var Thore', s. uppmuntrade, tröstade, styrkte och delade ^{knuffen} sitt bröd med den store landskapsmålaren Theodore Rousseau och ^{med} den nu som en stjärna af första ordningen prindade allmogelmålaren Jean Francois Millet, då de samma anhängare af romantismen ^{hållas} förlöjligades, utestängdes från expositionerna och dömdes till hunger och förtukt af den då härrskande s. k. klassiska smaken. Thore' och jämta han en annan genialisk skriftställare, Theophile Gautier, gjorde sin skyddning Theod. Rousseau till en berömd man, medan hans tablör ännu voro okända af allmänheten i Köpet ^{sälde} af Konst för vrakpris. Det var en tid, då man i Paris frågade hvarandra: "här ni se, hvar R:s målningar? ... Nej... icke heller jag. Men de äro underbara. Juryn tillbakavisar dem. Juryn, ni vet. Herr R. är vår tids största målare." Så långt hade Thore' lyckats bryta väg åt Rousseau, och ^{efter inlämning} ~~därefter~~ 1848 andem fått ögonen öppna för hvad han var.

Thore' var också en politisk entusiast, s. drömde om och ville förverkliga bättre samhälls- och höllanden än den vi lefa. Som 22-årig jernstudios kämpade han på barrikaderna i februarrevolutionen 1830. Under denna franska julimonarkien, Louis Philipps regering, som erbjöd ~~en~~ Thore' ett invidigtst embete. Men Thore' ville icke monarki utan republik. Han afsade sig embetet, opponerade häftigt mot styrelsen, firades i fängelse, mildes för rätta, ^{delströ} ~~fortsätte~~ ~~emell~~ därefter i februarrevolutionen 1848, ~~var~~ valdes till ledamot af den konstituerande församlingen, arbetade där

7/3.93.

6

för inrättandet af en minister för de Köna Konsterna, flydde efter
Juniupproret till Belgien och uppehöll sig där, delvis i Holland
och England, ifrån yrstade med Konsthistoriska Studier, till han
år 1860 återvände till Paris, där han, ~~berömd af den postumt~~
kastade sig kastade sig kastade sig in i feiden mellan olika konsttäckningarna
och vann en afsevärd framgång i kampen mellan dem, på samma gång
som den kanske ^{nest värde} mest betydande och billige domaren mellan dem.

Efter 1866 skref Thore' i Gazette des beaux arts en uppsats, som börjar
^{högade} med ord: "I Haags museum bejder alla besökare sig af en härlig
och alldeles egendomlig landskapsmålning. Konstnären och ~~af förfi-~~
nade Kännare Mr. Liffert träffade fram för den. Det är en stadsutbryt
med en kaj, en gammal bågport, byggnader af olika stil, träd-
gårdsmurar och träd; i förgrunden ~~ett stycke~~ ^{ett stycke} land o
åtskilliga små figurer. Den silfvergrå himmeln och vittret fjärg på-
minna något litet om Philip Konink. Ljuset glans, färgernas
intimitet, det solida intrycket i de många partier, den de samma
i dock de originella effekten kapa och något af Rembrandt." -
Nr: 316. Paflan, som Thore' menar, är den, som här i afb. visas, och
uppsatsen, som börjar jag anfört, var händelsen, med hvilken jag v.
d. Meer van Delft drogs upp ur glömskans djup.

År 1878 skref den tyske konsthistorikern Lemcke: "Vid mitt första
besök i Haags museum, stadsade äfven jag, som Thore' skildrar det,
in för denna bild. Visserligen tänkte jag kanske på Konink eller denna
gröngen på Rembrandt. För mig var det en alldeles ny färgbehandling,
måttad, djup i de egendomliga med sina färger uppmanade samstämm-
migt i mäktigt brist vid korraden, att jag icke kunde erinra mig något
liknande vare sig i det äldre holländska eller i något annat måleri.
Svarare tänkte jag på några prussianer under de nio årtiondena.
In för Frans Hals lärde jag mig känna utgångspunkten för många
af de nyaste utprägnaderna på porträttmåleriets område. In för denna
Jean van der Meer trodde jag mig Mr. vid källan för en ny holländsk
^{och alldeles ny} strömning."

Thore' glömde icke det landskap han sett i Haag. Senare ^{Något} längre
fram i tiden stod han åter fram för två bilder af en obekant målare
- denna gång i ett riktigt holländskt privatgalleri, som egares

7/3. 93.

härstammar från Rembrandts frögnen vän, borgmästaren Six - och esfor
 di äfven samma öfverraskning. Ietsamma hände än en gång Lemcke,
 i galleriet v. d. Hoop framför bilden af en blåklädd dam, står vid ett
 bord i läser ett bref. Bakom henne en blå stol, och på den betydda vägg
 bakom henne en karta. ^{geografisk} ~~En~~ ^{af} ~~Europa~~ ^{taflor} ~~finns~~ ^{här} i afbildn. i Leit-
 zows tidsskrift. Lemcke tänkte på någon ^{stund} lärjunge af Rembrandt; han
 hade dock icke sett detta frappanta menar att framställa en gestalt likadan
 i en fladdrade belysning.

Dessa af Thore' och Lemcke beundrade taflor voro af Jan v. d. Meer i
 Delft. Så alldeles förväntan ~~had~~ ^{var} han rimligen icke varit. Under
 de ståtad, s. närmast sista konon, hade rimligen någon holländsk Konst-
 skriftställare nämt hans namn. Men i vårt århundrade första årtienden
 hade hans namn, åtföljdt af berömmade ord, en och annan gång före-
 kommit, men utan gulld i Europa utan att väcka konstännernas och
 Konsthistorikernas uppmärksamhet. Åren 1862 uppträdde en holländsk
 Konstskriftställare i Thore' besökt länge, att den Jan v. d. Meer,
 s. han uppträdde, vore den dit uti icke kända målaren i Delft, utan antog
 hm vara någon af de sista bekanta med samma namn i ^{Hasselt} ~~Utrecht~~, till
 en holländsk Jurkare Kram vid genomgåendet af Kataloger från
 1600-talet öfver försälda målningar fann 28 midan angifna om-
 nitade af en Jan Vermeer i Delft, samt vid genomgåendet af det
 Delftska Lukas gillet handlingar, att en Joh. Vermeer varit gillet
 ordförande år 1662. Ingen kunde glädja sig mer ^{denne upptäckt} ~~Thore'~~ än Thore'. Men
 började nu ganska litten tvän ej blott den en holländska, utan och
 den franska ö engelska, för att se, om icke de taflor, målade af v. d.
 Meer, der utblades, om än icke under hans namn, s. ju var glömda.
 Och då fann man bland annat, att den store engelske målaren sin Joshua
 Reynolds onstalat en tafla, "mjölkflickan", som en af de yppersta,
 han sett i Holland, ehuru hvarken han eller någon annan visste, att
 dess mästare var den Delftske Jan v. d. Meer.

Det gällde nu för Thore' att på närmare reda på sin "spinx", såsom
 han kallade hm. Han ville ^{hos} ~~att~~ ^{spå} att i Delfts arkiver kunna utiina,
 när hans spinx var född, om han hade gift sig eller icke, och när han
 dog. Han vände sig för detta ändamål till staden Delfts arkivarien,
 Denne lofvade att göra allt för upplysningars vinande och lyckades

7/3. 93.

med artiga och beklagande ord övertygade ^{fransmannen} ~~den icke~~ att handlin-
garna från 1600-talet från 1600-talet hade sådana luckor och var i en
sådan ordning, att inga upplysningar där kunde vinnas. Han hade
betat, för arkivarien, - när frågade han - med storhet i sig, men fick
intet.

År 1877, kom emellertid en annan fransman, te Henry Havard, till Delft
och bad att i arkivet få forska efter ^{fransman} Thore's spår. Där var
då en ny arkivarie, denne öppnade arkivets skatter för honom. Havard fann
handlingarna från 1600-talet vara i allra bästa ordning, och han upptäckte
där och när hvad han sökte. Den firre arkivarien hade, för att slippa,
benär, för Thore' bakom ljuset. ^{Men} ~~Havard~~ vet sedan den i genom Havard,
att Jan v. d. Meer föddes d. 31 Okt. 1632; man vet hans far och hans mors
och hans faddras namn; hans mors ålder, ^{vid 21 års ålder} hans giftermål med en Katarina
Bolener år 1659, hans inträde samma år i Laksgillet, ^{även för} hans ordförmyndarskap
därstädes, samt hans död ^{da han efterlevande ätta nio barn} vid 42 års ålder år 1674; - sådana upptäckter
må synes ha få värde; men för en käftforskarer, d. gör dem, äro de,
en glädskälla, och det kan ju icke nekas, att hans förtroende vägrade,
de äro, gifva de likväl något af kortur åt den vilka personlighetens första
körturlin skugga. Och utropar Havard efter upptäckten af dessa data:
"Stuxen har yppat sin hemlighet för mig!" Ytterligare andra såna upp-
täckter har ^{sedan} man gjort på samma fält: bland annat ett sorgelikt, ett
virkeligen klent sådant, med anledning af ^{Jan Vermeers} hans död.

Och därmed har ett nytt uppdrag givits åt konstforskningen, konst-
marknaden i samlingarna. Om spekulanter först låtit följa flen,
delftke Jan v. d. Meers signatur och för penningvärdens skull låtit
dittskifva Peter de Hoochs, så sker det nu icke. Nu är det ett
lyckofynd att ^{upptäcka} ~~finna~~ på en målning den Delftke konstnärens märke.

Åtkillera pryor ha åtskilt att lösa: prunt den om hvem man varit Jan
van der Meers lärare. Det fanns många goda målare i Delft, då han
15 årig började sin lärotid. Samolikt är, att han tillbragt åtkillera
är ^{Rembrandts lärjungar} hos Karel Fabritius, en på sin mående målare, d. jag i en föregående
föreläsning nämnde. Detta bekräftar af det omtalade dödsgrändet, och
därpå, ^{stilla} att Karel Fabritius tyflor bilda en öfvergång mellan Rembrandt
och v. d. Meer. Givet är också, att den store konstnären P. de Hooch, d.
i svl. föreläsning. Karakteriserades, måste ha inverkat på Jan v. d. Meer, eftersom

7/3. 93.

7/3.93.

Skapningslivet.

Jag har här med större utförlighet än vanligt uppehållit mig vid en konsthistorisk detalj. Men det hade varit af intresse att en gång få bevittna, huru en oräddvis fingätkhet, ^{Kritik} kan godtgöras, huru den oegennyttiga vackra entusiasmen hos ett par forskare, i konsthistorien kan återuppstå till lif ett i glömskans natt sedan två århundraden begrafvet Konstnämnamn och fin det till en triumf, d. det färdigt aldrig återjätit i om konst för konstnärer till del.

7/3. 93.

Till det några ord om Rembrandts store och lycklige medhjälpare
i Amsterdam på porträttmåleriet område, Bartolomeus van
der Helst. Han var född i Haarlem år 1611 eller 1612, men kom
tidigt till Amsterdam. I u. d. Helsts arbeten har man höjdqualiteten
i det porträttmåleri, s. blanda i nämnda stad, innan Rembrandts
inflytande gjorde sig gällande - ett lugnt, förnämligt porträttmåleri,
s. tillika ligger sig vika om den största möjliga likhet. Svart värden
sig och sin smaken tillbaka till detta, sedan Rembrandt stött allmän-
heten för kapradet med sin snällrika, men själfrådiga subjektivism.
Den porträttgruppfla af Bart. u. d. Helst, som här i sfb. visas,
finns i Amsterdams riksmuseum och föreställer officerna vid den,
frivilliga skytte kåren, samlade till festmåltid. Det är en af
u. d. Helsts allen yppenta målningar och en af de förnämliga i sitt
slag, utmärkt för det lefvande i anordningen, färgerna i rörelserna,
individualiteten i kaprad, händer och hållning, sann, men något
kall i färgen.

Tre porträtter af van der Helsts peniel ^{i sfb.} föreligga här på
bordet. Sitt högsta mål sig han i skildringen fulländade och
levande naturlighet, i motsats till Rembrandts, s. äfven i sina
porträttgrupper ligger mest an på att med dagrar, skuggor, färgen
och gruppering åstad återgifva sin egen kunn estetica stämning,
Att han ^{u. d. Helst} fördomskall skulle besegra R. i den porträttbesittande all-
mänhetens smak ligger i sakens natur. Men med all sin förträff-
lighet skänker han dock icke hvad R. gifvit oss: det icke lifvet,
som vi dallrar genom formerne och färgerna och uppenbarar oss i
det squaliga en oskulig värld.

Vid den skildrade skyttefesten måste Sveriges namn
ofta och ärofullt ha blifvit nämnt, ty festen hölls till fi-
rande af väertfärliga freden, som befäste hvad Sveriges
vapen vunnit: trygghet åt reformationens sak.

W
u

7/3. 93.

